

بررسی تاثیر فضای سبز در بهبود توسعه پایدار شهری

۱. مجید سعیدی ۲. آرشین رحیم زاده ۳. سید ابوالقاسم میرجعفری

۱. معاونت فرهنگی سازمان فرهنگی ورزشی شهرداری گرگان

۲. مسئول امور خدمات شهری شهرداری آزادشهر

۳. حسابدار شهرداری آزادشهر

چکیده

امروزه مفهوم شهرها بدون وجود فضای سبز موثر در اشکال گوناگون آن قابل مقایسه نیست. شهرها به عنوان کانون های تمرکز فعالیت و زندگی انسان ها برای اینکه بتوانند پایداری خود را تنظیم کنند چاره ای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستم های طبیعی ندارند. در این میان فضاهای سبز شهری به عنوان جزء ضروری و لایف نک پیکره یگانه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی را دارا می باشد که کمبود آنها می توانند اختلالات جدی در حیات شهرها به وجود آورد. نتایج بررسی ها نشان می دهد که فضاهای سبز شهری دارای بازدهی اجتماعی و اکولوژیکی هستند که مهمترین اثر فضای سبز در شهرها، کارکردهای محیط زیستی، یا بازدهی اکولوژیکی آنهاست که شهرها را برای زیست مساعد می سازد و با آثار مخرب گسترش صنعت و حمل و نقل مقابله می کند و موجب ارتقای کیفی در زندگی شهروندان می شود. اهمیت فضاهای سبز شهری تا بدان حد است که امروزه وجود این کاربری به عنوان یکی از شاخص های توسعه یافتگی جوامع به حساب می آید. مهمترین اثرات فضای سبز در شهرها کاهش آلودگی هوا، کاهش آلودگی صوتی، تعدیل دما، افزایش رطوبت نسبی، تلطیف هوا و جذب گرد و غبار است. سایر اثرات فضای سبز در شهرها نسبی هستند ولی مجموعه اثرات فضای سبز حضور آنها را در شهرها اجتناب ناپذیر می کند.

واژگان کلیدی: فضای سبز، زیبایی شهر، توسعه پایدار شهری

مقدمه

فطرت انسان به گونه ای آفریده شده است که توانایی های بسیاری دارد و این توانایی ها بدون ارتباط با زیبایی های طبیعی که در زندگی شهری که همان فضاهای سبز می باشند به افسردگی و خمودی می گراید و بالطبع در پرتو بهره مندی از فضای سبز خلاقیت های انسان شکوفه می گردد. امروزه مفهوم شهرها بدون فضای سبز موثر در اشکال گوناگون آن دیگر قابل تصور نیست. پیامدهای توسعه شهری و پیچیدگی های معضلات زیست محیطی آنها موجودیت فضای سبز و گسترش آن برای همیشه اجتناب ناپذیر کرده اند. توجه به فضای سبز به طور عام به عنوان ریه های تنفسی شهرها تعریف اغراق آمیزی از کارکرد آن نیست. بلکه این شبیه بیان کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار میرود. این فضاها هم از دیدگاه تامین نیاز های زیست محیطی شهرنشینان و هم از نظر تامین فضاهای فراغتی و بستر ارتباط و تعامل اجتماعی آن جایگاهی در خور اهمیت دارد. آلودگی های ناشی از صنایع و تکنولوژی شهر ها را به جهنمی برای ساکنان آن تبدیل کرده است. همچنین توسعه بی رویه شهر ها به صورت افقی و عمودی باعث تخریب طبیعت شده است (اسماعیلی، ۱۳۸۱).

طبیعت و فضای سبز که که سال ها به عنوان قلب تپنده ی زیست گاه های بشری ایفای نقش می کرد و بهترین محل و موقعیت ایجاد شهر های نخستین بود. با بی توجهی به ساکنان شهر رو به افول و نابودی گذاشته است. با توجه به این بحران ها که روز به روز شهر ها را تهدید می کند مانند آلودگی های صوتی، آلودگی های هوایی، و فشاهای روانی که در نتیجه زندگی در میان ازدحام ساختمان های سنگی و ترافیک های شدید و تردد انواع وسایل حمل و نقل لزوم توجه به نیاز های این جمعیت عظیم شهری احساس می گردد. افزایش جمعیت و تمرکز آن در سطح منطقه ای اثرات مستقیم بر کیفیت محیط زیست دارد (افتخار، ۱۳۹۲). بطوریکه رشد جمعیت، فقر و فرسایش محیط زیست در کشور های رو به رشد دوری باطل را ایجاد کرده است. این دور باطل کیفیت زندگی مردم را به شدت تحت تاثیر قرار داده و تلاش های کشورهای جهان سوم را برای دستیابی به توسعه پایدار بی نتیجه گذارده است. یک از راه های رسیدن به توسعه پایدار داشتن رفاه و آسایش در زندگی جامعه می باشد که امروزه تلاش همه مسوولین و دست اندرکاران امور جامعه تامین رفاه و آسایش مردم می باشد. آسایش و رفاه زندگی به دو قسمت مادی و معنوی یا روحی تقسیم می شود. که آسایش روحی و معنوی مهمتر از بقیه عوامل می باشد یکی از عوامل بیرونی تامین آسایش و رفاه در فضاهای پر ازدحام شهری فضاهای سبز شهری می باشد که تا به حال پژوهشهای زیادی تاثیر آن را برای آسایش شهروندان به اثبات رسانده است. از این رو امروزه بر نقش حساس و تعیین کننده طراحی و برنامه ریزی شهری در جهت حفظ ارتباط و محیط های شهری با فضای سبز و طبیعت تاکید می شود.

ضرورت فضای سبز

مهمترین اثرات فضای سبز در شهرها، کارکرد های زیست محیطی آنها است که ایجاد تعادل بخشی در متابولیسم شهر از یک سو و بالا بردن سطح زیبایی از سوی دیگر، سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می شوند. و در حقیقت فضای سبز ریه های تنفس شهرها به شمار می آیند (حکمت نیا، ۱۳۸۲).

تاریخچه احداث فضای سبز

تاریخ معماری و شهرسازی نمایانگر این مهم است که از ادوار گذشته بشر ضرورت احداث باغ و فضای سبز در شهر های اگرچه ابتدائی آن زمان بی برده بود تا از طبیعت و اصل خویش جدا نمانده باشد. برای بیان نمونه ای از این طرز تفکر، به حدائق معلقه باغ های معلق بابل اشاره کرد که پانصد سال پیش از میلاد در محوطه چهارده هکتاری کاخ عظیمی در مرکز شهر بابل احداث گردید. این باغ بزرگ عبارت از سطح هایی بود که بر ستون هایی استوار شده در هفت طبقه، باغ هایی از گیاهان نادر آویخته بود. در قرن پنجم پیش از میلاد یونانیان به سبک معماری (کرنر) ستون های ساختمان ها را به شکل سبد گل و ستون ها را به صورت پیچک می ساختند. در آتن نیز، محلات جدیدالتاسیس را درخت کاری می کردند. معماران مصری نیز ستون ها را به شکل باقلای قبطی، پاپیروس و نخل، هماهنگ با محیط اطراف و طبیعت می ساختند. شهر اسکندریه دارای باغ های ملی بزرگ بوده و

در آتن باغ گیاه شناسی فموزه و باغ وحش وجود داشت. ایرانیان نیز از عصر هخامنشیان در اطراف شهرهای خویش، باغ های میوه احداث می کردند و گوجه و هلو از درختان رایج بوده است. البته از پارک های تفریحی هم گزارش هایی از زمان شاه عباس صفوی داریم و باغ هایی از آن دوران به یادگار مانده است. سبک کلی باغ های قدیم ایران شامل یک حصار کلی، کانال مرکزی که اب در آن جریان می یافت به شکل نهر و عمارت کلاه فرنگی که معمولا در مرکز باغ و جای استراحت بود. نمونه هایی از این باغ ها چهارباغ اصفهان، فین کاشان و ارم شیراز را می توان نام برد. حال، به دنیای امروز بر میگرددیم: با توجه به الودگی های روز افزون محیط زیست و نیازهای روحی بشر- گذشته از علایق ذاتی و تاریخی- طراحی شهرهای جدی، جدا از فضای سبز نیست. نمونه آن، شهر جدید برازیلیا در برزیل است که هماهنگ و مکمل طبیعی پیرامون خود طراحی و ایجاد شده است (حکمتی، ۱۳۹۱).

تعریف فضای سبز شهری

فضای سبز شهری منطقه ای پوشیده از گیاه در داخل و اطراف شهر ها که دارای دو کارکرد مهم برای شهر می باشد تعدیل دما، تلطیف هوا و زیبا آفرینی است. جامعترین تعریف. فضای سبز شهری بخشی از فضاهای باز شهری است که در عرصه های طبیعی یا مصنوعی آن تحت استقرار درختان، گل ها، چمن ها و سایر گیاهان است که بر اساس نظارت و مدیریت انسان با در نظر گرفتن ضوابط، قوانین و تخصص های مرتبط با آن برای بهبود شرایط زیستی، زیستگاهی و رفاهی شهروندان و مراکز جمعیتی غیر روستایی، حفظ، نگهداری یا بنا میشود.

دسته بندی عملکرد های فضای سبز

۱. فضای سبز عمومی: اینها فضاهای سبز شهری و پارکها هستند که عملکرد های اجتماعی دارند. این فضاها برای عموم مردم در گذران اوقات فراغت تفریح گردهمایی های اجتماعی و فرهنگی مورد استفاده قرار می گیرد.
۲. فضای سبز نیمه نیمه: این فضاها نسبت به فضاهای عمومی محدودترند. مانند محوطه های باز بیمارستان ها، تدارات دولت و نظایر آن می باشند.
۳. فضای سبز معابر و خیابان ها: از جمله فضاهای سبز شهری اند که به طور معمول درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل پیاده رو و سواره را تشکیل می دهد
۴. فضای سبز خصوصی: شامل کلیه فضاها از جمله باغچه ها و باغهای موجود در شهر است که استفاده آن محدود به مالکان آن می باشد (رضائی، ۱۳۹۲).

مدیریت فضای سبز شهری

مدیریت فضای سبز شهری در اصل کلیه مراحل ارزیابی، طراحی و کاشت متناسب با محل، نظارت در حفظ و نگهداری آن با همکاری مردم می باشد.

اهمیت و کارکردهای مهم فضای سبز شهری

امروزه مفهوم شهرها بدون فضای سبز موثر در اشکال گوناگون آن دیگر قابل تصور نیست. پیامدهای توسعه شهری و پیچیدگی های معضلات زیست محیطی آنها موجودیت فضای سبز و گسترش آن برای همیشه اجتناب ناپذیر کرده اند. شهرها به عنوان کانون های تمرکز فعالیت و زندگی انسان ها برای اینکه بتوانند پایداری خود را تضمین کنند چاره پیکره یگانه شهر ها در متابولیسم آنها نقش اساسی دارند که کمبود آنها می تواند اختلالات جدی در حیات شهری به وجود آورد. توجه به فضای سبز به طور عام به عنوان ریه های تنفسی شهرها تعریف اغراق آمیزی از کارکرد آن نیست. بلکه این شبیه بیان کننده حداقل کارکرد آن در مفهوم اکولوژیک شهرها به شمار میرود. این فضاها هم از دیدگاه تامین نیاز های زیست محیطی شهرنشینان و هم از نظر تامین فضاهای فراغتی و بستر ارتباط و تعامل اجتماعی آن جایگاهی در خور اهمیت دارد. در اینجا به مهمترین کارکرد های فضاهای سبز در شهر ها اشاره می شود (رهبر و همکاران، ۱۳۸۹).

۱. **کارکرد تفریحی** : پارک ها بهترین محل برای آرامش و رفع خستگی هستند. امروزه کارکرد تفریحی پارک ها و فضای سبز جایگزین بخشی از کارکردهای تفریحی خانواده روابط همسایگی و محلی، بازار و ... شده است.
  ۲. **کارکرد بهداشتی** : پارک ها و فضای سبز را می توان در زمره مراکز تامین کننده بهداشت و جان و روان افراد دانست. نقش گسترده فضای سبز در تمرکز اعصاب بر کسی پوشیده است.
  ۳. **کارکرد ارتباطی** : پارکها زمینه ساز روابط نانوشته سازمان یافته ای هستند که با توجه به نیاز های اقشار مختلف اجتماعی شکل میگیرد. و دوام می یابد.
  ۴. **کارکرد آموزشی** : بازی و سرگرمی در آموزش و پرورش جسم و ذهن کودکان سهم موثری دارد. پارکها هرچند وسایل بازی اندکی دارند، زمینه کسب مهارت و خلاقیت را برای کودکان فراهم می سازند.
  ۵. **کارکرد خرید و فروش** : به رغم اینکه پارکها جایگاه گردش و آرامش هستند به دلیل حضور گسترده مردم در آنها جای مناسب و پررونقی برای عرضه کالاهای مختلف مورد نیاز گردشگران هستند (سعیدنیا، ۱۳۸۲).
- عملکرد های فضای سبز را می توان به چهار دسته کلی تقسیم کرد.**

۱. **فضای سبز عمومی** : اینها فضاهای سبز شهری و پارکها هستند که عملکرد های اجتماعی دارند. این فضاها برای عموم مردم در گذران اوقات فراغت تفریح گردهمایی های اجتماعی و فرهنگی مورد استفاده قرار می گیرد.
۲. **فضای سبز نیمه نیمه** : این فضاها نسبت به فضاهای عمومی محدودترند. مانند محوطه های باز بیمارستان ها، تدارات دولت و نظایر آن می باشند.
۳. **فضای سبز معابر و خیابان ها** : از جمله فضاهای سبز شهری اند که به طور معمول درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل پیاده رو و سواره را تشکیل می دهد.
۴. **فضای سبز خصوصی** : شامل کلیه فضاها از جمله باغچه ها و باغهای موجود در شهر است که استفاده آن محدود به مالکان آن می باشد (سفلایی، ۱۳۸۲).

کارکرد زیست محیطی فضای سبز

مهمترین اثرات فضای سبز در شهرها، کارکردهای زیست محیطی آنها است که شهرها را به عنوان محیط زیست جامعه انسانی معنی دار کرده است و با آثار سوء گسترش صنعت و کاربری نادرست تکنولوژی مقابله نموده، سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می شوند. در زمان حاضر شهرسازی از بعد اهمیت محیط زیست شهری اهمیت بسزایی یافته و به عنوان ضروری ترین عنصر توسعه پایدار مطرح می باشد. افزایش روزافزون جمعیت باعث تخریب منابع طبیعی، محیط زیست و باعث آلودگی هوا گردیده است و این در حالی است که حفظ محیط زیست در اصل ۰۵ قانون اساسی وظیفه همگان تلقی می شود.

مهمترین اثرات فضای سبز در شهرها

کاهش آلودگی هوا، کاهش آلودگی صوتی، تعدیل دما، افزایش رطوبت نسبی، تلطیف هوا و جذب گرد و غبار است. سایر اثرات فضای سبز در شهرها نسبی هستند ولی مجموعه اثرات فضای سبز حضور آنها را در شهرها اجتناب ناپذیر می کند. به طوری که بدون وجود آن ممکن نیست شهرها پایدار بمانند. بنابراین اگر فضای سبز به عنوان جزیی از بافت شهرها و نیز بخشی از خدمات شهری ضرورت یافته باشد، نمی تواند جدا از نیازهای جامعه شهری باشد، از این رو، فضای سبز باید از نظر کمی و کیفی متناسب با حجم فیزیکی شهر، ساختمانها، با توجه به شرایط {خیابانها و جاده ها} و نیاز های جامعه {از لحاظ روانی، گذران اوقات فراقت و نیازهای بهداشتی. اکولوژیکی شهر ساخته شود، تا بتواند به عنوان فضای سبز فعال، بازدهی زیست محیطی مستمری داشته باشد.

کارکرد اجتماعی، فرهنگی فضای سبز

این فضاها هم از دیدگاه تامین نیاز های زیست محیطی شهرنشینان و هم از نظر تامین فضاهای فراغتی و بستر ارتباط و تعامل اجتماعی آن جایگاهی در خور اهمیت دارد. در اینجا به مهمترین کارکرد های فضاهای سبز در شهر ها اشاره می شود

کارکرد تفریحی : پارک ها بهترین محل برای آرامش و رفع خستگی هستند. امروزه کارکرد تفریحی پارک ها و فضای سبز جایگزین بخشی از کارکردهای تفریحی خانواده روابط همسایگی و محلی، بازار و ... شده است. ۲. کارکرد بهداشتی : پارک ها و فضای سبز رامی توان در زمره مراکز تامین کننده بهداشت و جان و روان افراد دانست. نقش گسترده فضای سبز در تمرکز اعصاب بر کسی پوشیده است. ۳. کارکرد ارتباطی : پارکها زمینه ساز روابط نانوخته سازمان یافته ای هستند که با توجه به نیاز های اقشار مختلف اجتماعی شکل میگیرد. دوام می یابد. ۴. کارکرد آموزشی : بازی و سرگرمی در آموزش و پرورش جسم و ذهن کودکان سهم موثری دارد. پارکها هرچند وسایل بازی اندکی دارند، زمینه کسب مهارت و خلاقیت را برای کودکان فراهم می سازند. ۵. کارکرد خرید و فروش : به رغم اینکه پارکها جایگاه گردش و آرامش هستند به دلیل حضور گسترده مردم در آنها جای مناسب و پررونقی برای عرضه کالاهای مختلف مورد نیاز گردشگران هستند. در یک تقسیم بندی کلی می توان آثار اجتماعی ناشی از ایجاد و گسترش فضای سبز شهر را به صورت زیر ارائه کرد : ۱. آثار جامعه شناختی ۲. آثار فرهنگی ۳. آثار روانشناختی (روحی روانی) اثرات روحی و روانی فضای سبز بر کیفیت زندگی شهری فطرت انسان به گونه ای آفریده شده است که توانایی های بسیار دارد و این توانایی ها بدون ارتباط با زیبایی های طبیعی که در زندگی شهری که همان فضاهای سبز می باشند به افسردگی و خمودی می گراید و بالطبع در پرتو بهره مندی از فضای سبز خلاقیت های انسان شکوفه می گردد. و انسان راه تکامل را در زندگی خود می پیماید. اگرچه بیشتر شهروندان مقیم شهر از مزایا و تاثیرات غیر مستقیم فضاهای سبز بر زندگی خود آگاه نیستند اما این تاثیر و کنش متقابل میان برخورداری از فضای سبز و عدم برخورداری از آن بر زندگی آن ها توسط پژوهش های گوناگونی به اثبات رسیده می باشد. به عنوان مثال در میان نوشته های علما و احادیث و قرآن کریم نیز به این موضوع اشاره شده است از مجموعه آیات و احادیث چنین به دست می آید که : ۱. نگاه به فضای سبز غم های انسان را نی زداید. به او آرامش بخشیده و او را شاد و خوشحال می کند. ۲. بهره مندی از فضای سبز حالت یاس و نومیدی را از انسان دور کرده و شور و امیدی در او ایجاد و یا تقویت می کند. ۳. فضای سبز تائیری قابل توجه در درمان بیماری های روحی و روانی دارد به طوری که این مشکلات با نگاه کردن به فضا و مناظر سرسبز و قدم زدن و نفس کشیدن در فضای سبز از میان می رود. ۴. ارتباط با فضای سبز موجب نشاط و موجد انگیزه برای حرکت به سوی تعالی و تکامل است (سلطانی، ۱۳۹۵).

کارکرد اقتصادی فضای سبز

کارکرد درست فضای سبز تاثیرهای مثبت زیادی در اقتصاد کشورها میگذارد ما در اینجا به ذکر چند مورد می پردازیم.

فضای سبز به ویژه کاشت صحیح درختان میتواند بر روی مصرف انرژی در ساختمان ها تاثیر قابل ملاحظه ای بگذارد. هزینه گرم کردن یا خنک کردن ساختمانها در صورت کاربرد درست درختان کاهش می یابد. درختان باعث جذب ۹ درصد انرژی خورشیدی در تابستان شده و گرمای داخلی ساختمانها را می توانند کاهش دهند. اگر درختان در نقاط مناسبی کاشته شوند که سایه انداز آنها نقاط معینی از ساختمان ها را بپوشاند به صرفه جویی چشمگیری در مصرف سوخت می انجامد. به عنوان مثال امریکایی ها با کاشت درختان در نقاط خاص و استراتژیک در اطراف منازل و ساختمانهای مسکونی سالانه دو میلیون دلار صرفه جویی می کنند. در اماکن مسکونی که در مناطق بادگیر قرار دارند، کاشت درختان به صورت بادشکن می تواند هزینه گرم کردن ساختمان ها را کاهش دهد. علاوه بر صرفه جویی انرژی به وسیله کارکرد مناسب فضای سبز میتوان با طراحی منحصر به فرد فضای سبز همراه با تاثیر اقلیم در ایجاد فضاهای توریستی مناسب با جذب توریست داخلی و خارجی به اقتصاد کشور کمک کرد.

کارکرد ترافیکی فضای سبز

فضای سبز معابر؛ این فضا پیوسته در سمتی از عرض معابر قرار می گیرد که در اثر رشد گیاه، آسپبی به ساختمان ها، پیاده روها، سواره روها، نهرها و جوی ها وارد نشود و افزون بر آن، سایه ی ساختمان ها کنترل شود.

فضای سبز معابر به انواع زیر تقسیم می شوند:

فضای سبز دسترسی های کند رو، هدف از استقرار آنها، بیشتر از کنترل صدا و نور ترافیک خیابان هاست. فضای سبز دسترسی های تند رو، بافت حاشیه ای آنها به منظور زیبایی محیط، کنترل صدا، دگرگونی خیابان هایی است که در همسایگی ساختمان قرار دارند.

فضای سبز دسترسی های خیلی تند رو، بافت حاشیه ای آنها به منظور زیبایی محیط، کنترل صدا و نورهای مزاحم ناشی از ترافیک و نیز پیشگیری از آلودگی فضا، ایجاد می شود.

فضای سبز رفوژها، رفوژها به فضاهای سبزی گفته می شود که در وسط و طول مسیر راه ها، برای پیشگیری از آسیب نور مقابل و زیباسازی مسیر ساخته می شوند. این فضاها، در مقطعی از عرض راه به منظور جداسازی حرکت اتومبیل ها از دو باند نیز ایجاد میشوند. شکل رفوژها نواری بوده و عرض آن حداقل ۱۱۵ سانتیمتر است. استفاده از درختان ساقه بلند در رفوژ دسترسی تندرو و نیز استفاده از درختچه ها و بوته های گیاهان با ارتفاع کم در رفوژ دسترسی خیلی تندرو، الزامی است (محمدی، ۱۳۹۳).

کارکرد بصری و زیباشناختی فضای سبز

زینت شهرها و مطلوبیت آنها برای زیست، مدیون زیبایی آفرینی فضای سبز در اشکال متنوع خود است. فضای سبز بخش عمده ی نازیبایی های شهرها را به عنوان پدیده انسان ساخت در برابر سیستم های طبیعی تا حدی متعادل میکند.

"فلسفه فکری زیبایی و شهر" از قرن ۱۹ آغاز شد و امروز به مفهوم یادمان سازی و زیبا نمودن فضای شهر به کار میرود. "جنبش زیبایی شناسی شهری" رویکرد پیشرفته ای است که نه تنها به خاطر زیبا نمودن بلکه به معنای ابزار کنترل اجتماعی از طریق راضی نگه داشتن مردم و پاسخگویی به نیاز آنها مورد مطالعه قرار می گیرد. عملیات زیباسازی فرایندی است که به توسعه کیفی فضای شهر و ارتقای کیفیت زندگی شهری می پردازد تا به شکل گیری شهر سالم، فرهنگی و انسان مدار برسد. شهری زیباست که بر اساس شرایط محیطی و نیازهای انسانی به صورت منطقی و متناسب شکل گرفته باشد. شهری که به کیفیت زندگی و روح و روان انسان احترام بگذارد. اهداف عملیاتی زیباسازی بر اساس تفکر شهر انسان مدار و فلسفه زیبایی: بهبود عملکرد و کیفیت بصری، ایجاد جلوه های ویژه، گسترش فضای پیاده، آثار هنری شهری سه بخش اصلی فعالیت های زیباسازی: طراحی شهری، طراحی محیط و نمای شهر (سیما و منظر) / مبلمان شهری / هنرهای شهری (آثار هنری با ارزش) کیفیت بصری می بایستی با سایر عوامل محیط به رقابت بپردازد تا بتواند زیبایی خود را نشان دهد و حتی برتر از آنها باشد. بخشی از سلامت و شادی انسان ها در گرو کیفیت فضاهای شهری، تعامل و ارتباطات اجتماعی - روانی ناشی از تأثیرات زیباشناختی است. هر چند فضای سبز در هر مقیاس و از هر نوع به خودی خود چشم نواز است، لیکن توجه به اصول طراحی، نقش این کارکرد را دو چندان می نماید (سالاری، ۱۳۹۶).

ویژگی ها و مزایای بصری فضای سبز:

درمورد فضای سبز و نقشی که در کیفیت ادراک انسان دارد می توان به اهمیت منظر سازی در فضای شهری اشاره کرد عبارت است از کاربرد گیاهان در طراحی به گونه و شکلی که موجبات ارتقای جلوه « زمین آرای » منظر سازی یا به عبارت بهترهای دیداری محیط است. گیاهان یکی از اصلی ترین ارکان فضای سبز می باشند که عادات رشدی، فرم بافت، رنگ و اندازه عوامل مهم مورد توجه در انتخاب گیاهان به منظور ایجاد تصویری با زیبایی ماندگار می باشد. از گیاهان می توان در جهت هدایت افراد پیاده، تشویق آن ها برای گذراندن وقت در فضا های باز عمومی، افزایش تعاملات اجتماعی، ایجاد سرزندگی و حس خاطره انگیزی در محیط، ایجاد همبستگی در مناظر بی نظم بصری ... استفاده نمود.

آثار روان شناختی (روحي و رواني) گسترش فضای سبز بر شهروندان

تأثیر منظر و فضای سبز بر سلامت روحي و رواني در دهه های اخیر بسط یافته و نظریه های متفاوتی در مورد آن مطرح شده است؛ از جمله نظریه بهبود استرس اولریک، که معتقد است مناظر طبیعی، بالقوه تمایل به کاستن میزان استرس دارند در حالی که مناظر ساخته شده موجود (بالفعل) نه تنها از بهبود استرس ممانعت نمی کنند، بلکه خود میتوانند سبب استرس شوند. اصولاً فضای سبز مناسب در شهرها، افزون بر بر سلامت جسمانی موجب آرامش روان، بازده کاری بیشتر و کیفیت زندگی برتر می گردد اما این در حالی است که در بسیاری از شهرهای ما، عدم توجه به جنبه های انسانی در طراحی و معماری فضای شهری باعث شده که در شهرها بیش از روستاها سلامت روانی، اجتماعی در معرض آسیب باشند. یکی از عواملی که باعث بوجود آمدن چنین مشکلاتی شده است، عدم توجه به فضای سبز شهری و اینکه ساختار موجود در فضاهای سبز در راستای ساختارهای فکری مدرن قرار گرفته و یک نوع تضاد در ساختار کالبدی تقریباً سنتی با ساختار تفکر مدرن استفاده کنندگان به وجود آمده است. بنابراین نحوه ساخت و شکل گیری فضاهای سبز می تواند اثرات مستقیمی بر روح و روان مراجع کنندگان داشته باشد بطوری که تحقیقات نشان می دهد که بخش مهمی از اهداف شفابخشی منظر در مشاهده مناظر طبیعی و نه الزاماً در انجام فعالیت در مناظر طبیعی و فضاهای سبز است

بطور کلی میتوان تأثیرات روان شناختی فضای سبز را بر شهروندان بصورت زیر بیان کرد :**۱- ایجاد آرامش روحي و رواني :**

علاوه بر آثار روحي و رواني و آرامش که در اثر قرارگیری در طبیعت و نظاره گری فضای سبز حاصل می شود، از نظر علمی می توان به یک مورد اشاره کرد و آن هم تولید فیتونسید است. درختانی مانند گردو، کاج و ... از خود ماده ای بنام "فیتونسید" در فضا رها می کنند که این مواد روی انسان اثر فرح بخشی دارد؛ به گونه ای که این ماده میتواند تعادل بین دو نیم کره مغز را بخوبی برقرار سازد و حالت طبیعی و آرامبخشی را به انسان ارزانی کند.

۲- تأثیرات مثبت در سلامت جسمی و بدنی افراد :

مردم در جوامع صنعتی خیلی کم ورزش می کنند؛ برای بسیاری از فعالیت های بدنی جایی در کارهای روزانه ندارد، در نتیجه برای اینکه این افراد به فعالیت بدنی بپردازند باید بیش از پیش آنها را به این کار ترغیب کرد. محیط های جذاب از جمله فضای سبز میتواند مردم را تشویق به شرکت در چنین فعالیت هایی کند. از پژوهش های انجام شده چنین برمی آید که محیط های سرسبز به عنوان مکانی برای این فعالیت های تفریحی بر مکان های ساخته شده رجحان دارند. به عنوان مثال راجراولریخ در تحقیقی که در زمینه اثرات روانی درختان و فضای سبز روی دوره بهبود بیماران در یک بیمارستان انجام داد به این نتیجه رسید که فضای سبز میتواند دوره بستری بیماران را کوتاه کند

۳- ارتقای کارایی و راندمان عملکردی افراد (افزایش بهره وری):

زندگی در شهرها و بطور کلی در دنیای مدرن باعث مکانیکی شدن زندگی انسان ها گردیده است. اوقات فراغت را برای انسان ها کم کرده است و با این فرصت کم فراغت از کار، نمی توان رفتن به سفرهای طولانی و چند روزه را در برنامه زندگی قرار داد. بنابراین مجبور به استفاده بهینه از فرصت کم فراغت از کار و زندگی روزمره می شود و بهتری مکان برای انجام این کار فضاهای سبز شهری است؛ زیرا با قرارگیری در این گونه فضاها، انگیزه زندگی کردن افزایش و متعاقب آن کارایی و راندمان عملکردی افراد نیز افزایش می یابد.

۴- حل چالش ها و تنگناهای افراد از طریق تبادل افکار، مشورت های دوستانه و ... در کانون های رسمی و غیررسمی مستقر در پارک ها و فضاهای سبز.

۶- ماندن افراد در وضعیت های فیزیکی و روحي مناسب از طریق حضور مستمر در فضاهای سبز مثل نرمش، ورزش و ... در این فضاها.

۵- تاثیر بر روی رفتار انسان ها و پویایی ذهنی و رفتاری آنها.

نتیجه گیری

بافزایش جمعیت وبالطبع پیشرفت تکنولوژی در جوامع شهری لزوم ایجاد و توسعه فضای سبز به منظور بهبود وتلطیف هوا و زیبایی شهرها بیش از پیش احساس میشود بنابراین پویایی شادابی تداوم و بقای یک شهر درگرو وجود یک سلسله اصول معین و مشخص شهرنشینی می باشد که یکی از بااهمیت ترین این اصول ایجاد و گسترش فضای سبز مناسب می باشد اهمیت این موضوع تا آنجا است که میتوان مشخصه اصلی یک شهر سالم را گسترش و توسعه فضای سبز در آن دانست در مقاله پیشرو سعی بر آن است ضمن ارایه مفاهیم فضای سبز و توسعه پایدار شهری به بررسی نحوه نقش و تاثیر فضای سبز در توسعه پایدار شهری پرداخته شود و این نتیجه حاصل شد که نحوه پراکنش فضاهای سبز شهری بصورت بهینه دارای بازدهی اکولوژیکی مطلوبی جهت زیست در شهرها ایجاد می کند همچنین ضمن بررسی استانداردها و سرانه های فضای سبز شهری پیشنهادی از سوی نهادهای گوناگون به بررسی چگونگی تاثیر گذاری و اهمیت فضای سبز در زندگی شهری پرداخته است با توجه به کارکردهای مهم فضای سبز شهری و نقش مهم آنها در توسعه پایدار شهری از این بررسی در می یابیم که در واقع ایجاد فضای سبز مطلوب راه حلی برای بسیاری از مشکلات حد شهری است که علاوه بر ارتقای کیفیت منظر شهر در مقولات زیبایی شناسی و ادراک هویت موثر می باشد که می تواند از تخریب اقتصادی و فیزیکی افت کیفیت زندگی، آلودگی، تراکم و کوچ طبقه متوسط از مرکز شهر پیشگیری کند و سرزندگی را به مناطق مرکزی شهر و پیرامون آن آورده و مردم را تشویق به حضور داوطلبانه می نماید.

فهرست منابع

۱. اسماعیلی، اکبر. (۱۳۸۱). بررسی و تحلیل کاربری فضای سبز (پارک های درون شهری) از دیدگاه برنامه ریزی شهری نمونه موردی: مناطق او ۸ شهرداری تبریز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس
۲. افتخار، سید محمد بهادری، منصور. (۱۳۹۲). اهمیت فضای سبز در توسعه پایدار شهری. اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلانشهر تبریز، سازمان پارکها و فضای سبز شهرداری تبریز
۳. حکمت نیا، حسن، زنگی آبادی، علی. (۱۳۸۲). بررسی و تحلیل سطوح پایداری در محلات شهر یزد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی شماره ۷۲.
۴. حکمتی، جمشید. (۱۳۷۱). طراحی باغ و پارک، انتشارات و فرهنگ جامع له
۵. رضایی، الناز. (۱۳۹۲). نقش مشارکت، مسئولیت شهروندی و آموزش در امر توسعه. اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلان شهر تبریز.
۶. رهبر، مرتضی، رضا رامیار و محمد مهدی سعیدی. (۱۳۸۹). آستانه و حریم فعالیت های انسانی در منظر شهری. نشریه اینترنتی معماری منظر، سال ۲، شماره ۲۹.
۷. زیاری، کرامت اله، (۱۳۸۳). برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ اول. دانشگاه یزد.
۸. سعیدنیا، احمد. (۱۳۸۲). کتاب سبز شهرداری ها، فضای سبز شهری، انتشارات سازمان شهرداری های کشور
۹. سفلائی، فرزانه. (۱۳۸۲). پایداری عناصر اقلیمی در معماری پایدار، مجموعه مقالات همایش بهینه سازی مصرف سوخت در ساختمان، جلد ۱.

Investigating the impact of green space on improving sustainable urban development

1. Majid Saeedi 2. Arshin Rahimzadeh 3. Seyed Abolghasem Mir

1. Cultural Deputy of Gorgan Municipality Cultural and Sports Organization

2. Responsible for municipal services of Azadshahr Municipality

3. Accountant of Azadshahr Municipality

Abstract

Today, the concept of cities can not be compared without effective green space in its various forms. Cities as centers of concentration of human activity and life in order to be able to adjust their sustainability have no choice but to accept the structure and function affected by natural systems. Meanwhile, urban green spaces as an essential component and lifeblood of the unique body of cities in their metabolism has a major defect that their lack can cause serious disruptions in urban life. The results show that urban green spaces have Social and ecological efficiency are the most important effect of green space in cities, environmental functions, or their ecological efficiency that makes cities livable and counteracts the destructive effects of the expansion of industry and transportation and improves the quality of life of citizens. BeThe importance of urban green spaces is such that today the existence of this use is considered as one of the indicators of community development. The most important effects of green space in cities are reducing air pollution, reducing noise pollution, temperature regulation, increasing relative humidity, air softening Other effects of green space in cities are relative, but the combination of green space effects makes their presence in cities inevitable.

Keywords; Green space, urban beauty, sustainable urban development